

ÅLANDSFRÅGAN 1918 – ANALYS AV DEBATTEN I EN ÅLÄNSK TIDNING

Jonna Siljander

Kandidatavhandling i svenska
Jyväskylä universitet
Institutionen för språk
2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Jonna Anniina Siljander	
Työn nimi – Title Ålandsfrågan 1918 – analys av debatten i en åländsk tidning	
Oppiaine – Subject ruotsin kieli	Työn laji – Level kandidaatintutkielma
Aika – Month and year toukokuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 26
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tämän tutkielman tarkoituksena oli analysoida <i>Åland</i>-lehdessä vuonna 1918 käytyä keskustelua niin kutsutun Ahvenanmaan kysymyksen ympärillä. Tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia argumentteja sanomalehtiartikkeleissa esiintyi tukemaan ahvenanmaalaista näkökulmaa keskustelussa. Tarkoituksena oli myös saada selville, mitä tekijöitä kuvataan keskeisimmiksi Ahvenanmaan kysymyksen ratkaisemisessa, ja millä tavoin kyseisiä tekijöitä kuvaillaan.</p> <p>Tutkielmaa varten analysoitiin 10 sanomalehtiartikkelia, ja metodina käytettiin kvalitatiivista sisällönanalyysiä sekä kriittistä diskurssianalyysiä. Ilmeni, että ahvenanmaalaisesta näkökulmasta keskeisimmät argumentit olivat ulkopuolisuuden tunne Suomen suhteen, yhteinen historia Ruotsin kanssa sekä kansojen itsemääräämisoikeuden periaate. Selvisi myös, että aineiston mukaan kysymys oli ratkaistavissa yksinomaan ahvenanmaalaisten ja Suomen välillä. Ruotsin rooli artikkeleissa käydyn keskustelun perusteella oli tukea ahvenanmaalaisia.</p>	
Asiasanat – Keywords Ålandsfrågan, tidningsspråk, diskurs	
Säilytyspaikka – Depository JYX	
Muita tietoja – Additional information	

INNEHÅLL

1	INLEDNING.....	4
2.	TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	5
2.1.	En kort historisk bakgrund.....	5
2.2.	Tidigare forskning.....	6
2.3.	Terminologi.....	8
2.3.1.	Diskurs.....	8
2.3.2.	Representation.....	9
3.	MÅL, MATERIAL OCH METOD.....	10
3.1.	Mål.....	10
3.2.	Material.....	11
3.3.	Metod.....	12
4.	RESULTAT.....	14
4.1.	Argument.....	14
4.2.	De viktigaste aktörerna.....	17
4.3.	Analys.....	21
4.3.1.	Vilka argument lyfts fram av de åländska rösterna i diskussionen?.....	21
4.3.2.	Vilka aktörer beskrivs som viktigast i Ålandsfrågan och på vilka sätt?.....	22
5.	DISKUSSION.....	23
	LITTERATUR.....	25

1 INLEDNING

Ålands språkliga ställning men också dess självstyrelsestatus och kanske också läget utanför Finlands fastland gör landskapet unikt och ett intressant objekt för många slags undersökningar. De flesta av ålänningarna är svenskspråkiga: år 2018 talade 86,8 procent av ålänningarna svenska (Åsub: Befolkning efter språk 2000–2018). Kanske är det därför man har gjort mycket forskning kring ålänningarnas identitetsfrågor till exempel via enkäter.

Man talade om begreppet Ålandsfrågan särskilt under de första åren av Finlands självständighet då det fanns diskussion på Åland men också i Finland och Sverige om Åland skulle tillhöra Sverige eller Finland. Diskussionen började ändå redan i början av 1800-talet och många faktorer har påverkat den. Till exempel Finlands övergång under rysk maktsfär år 1809, finska inbördeskriget och de ryska soldaterna på Åland under första världskriget är sådana faktorer (Riksarkivet 2020). Som långsiktig diskussion har många historiska händelser och politiska aspekter påverkat Ålandsfrågan. Det fanns till exempel en votering på Åland i 1918 och dess resultat var att befolkningen på Åland ville tillhöra Sverige (Riksarkivet 2020). Ålandsfrågan löstes ändå slutligen av Nationernas förbund år 1921.

Jag studerar historia som biämne och har alltid varit särskilt intresserad av Finlands historia. Jag anser att Ålandsfrågan inte är ett särskilt bekant tema för alla. Många kommer ihåg finska inbördeskriget och dess arv syns fortfarande i Finlands samhälleliga diskussion: speciellt i dagens media diskuterar man inbördeskriget då och då. Ålandsfrågan är ändå en viktig del av Finlands historia men har kanske inte påverkat så många människor personligen och därför inte längre diskuteras så mycket.

Jag har valt att undersöka de olika representationerna som möjligtvis förekommer i en åländsk tidning för att få mer information om Ålandsfrågan ur åländsk synvinkel. Fast språket är en viktig del av undersökningen, kommer jag att fokusera på den samhälleliga diskussionen kring Ålandsfrågan. Jag kommer också att fokusera på en tidsperiod, året 1918.

2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

2.1. En kort historisk bakgrund

Finland som område blev en del av Sverige under medeltiden via korståg (Pohjola-Norden 2011). Den svenska regeringstiden varade i flera hundra år tills landet blev en del av kejsardömet Ryssland år 1809. Bakgrunden till denna förändring var så kallade finska kriget mellan Sverige och Ryssland. Storfurstendömet Finland fick ändå autonomi. Så hamnade också Åland i princip under den ryska maktsfären. Trots allt var svenska det officiella språket i Finland och arvet från den svenska perioden syntes fortfarande.

Några mycket viktiga händelser i Finlands historia ägde rum åren 1917–1918. Första världskriget som började år 1914 påverkade inte bara kejsardömen i Europa utan också många mindre länder. Genom påverkan av de två revolutionerna i Kejsardömet Ryssland fick Finland en möjlighet att bli självständigt. Officiellt blev Finland självständigt i slutet av 1917. Kort därefter började det finska inbördeskriget på grund av politiska och samhällsliga meningsskiljaktigheter i den unga nationen. Under finska inbördeskriget började till exempel Sverige vara mer kritiskt mot Finland och dess administration (Vartiainen 2005:94). Sverige tog ställning till Ålands situation efter att ha hört ålänningarnas vilja att vara en del av Sverige på grund av kulturella och språkliga faktorer (Karlsson 2002:27).

Den så kallade Ålandsfrågan, frågan om Åland borde tillhöra Finland eller Sverige, fördes fram vidare till Nationernas förbund som hade grundats kort efter första världskriget. Representanter från medlemsländerna reste till Finland för att fatta beslut. Språkliga och till viss del också kulturella argument stödde Sverige. Finland hade dock en geografisk förmån - mellan Åland och Sverige finns det öppet av sjö medan mellan Åland och Finlands kust finns det tusentals av öar. År 1921 fattade Nationernas förbund beslut att Åland fortfarande skulle vara en del av Finland (Utrikesministeriet 2010). Beslutet blev officiellt år 1922.

Nationernas förbund grundades officiellt 1919. Det här faktumet är viktigt att ta hänsyn till eftersom man kan anta att innan Nationernas förbund var Ålandsfrågan mestadels bara en diskussion mellan Finland, Åland och Sverige. Det kan naturligtvis påverka hurdana resultat

jag kommer att få i denna studie. Om jag hade valt till exempel artiklar från 1920, skulle resultatet möjligtvis vara helt annorlunda.

2.2. Tidigare forskning

Det finns mycket forskning kring temat Ålandsfrågan, också ur mediaperspektivet. I detta kapitel kommer jag att nämna och redogöra för de viktigaste resultaten om några aktuella undersökningar kring temat. Idag finns det mycket forskning som handlar om ålänningarnas språkliga identitet, men också identitet som ålänningar (eller finländare). Ålandsfrågan har också varit ett centralt tema i några nyare undersökningar inom historieforskning. Följande undersökningar behandlar delvis attityder och identitet, mestadels ur mediaperspektivet.

Vartiainen (2005) behandlar Ålandsfrågan i sin avhandling pro gradu ur en svensk synvinkel. Vartiainen avhandlar de svenska socialdemokraternas (*Sveriges socialdemokratiska arbetarparti*) och liberalpartiets (*Frisinnade landsförening*) attityder till Finland och finländare under olika tidsperioder, med åren 1917 och 1918 som de viktigaste. Som forskningsmaterial använder Vartiainen arkiv av de ovannämnde politiska partierna men också några tidningar, till exempel *Dagens Nyheter*.

Vartiainen använder teorier från idéhistoria och politisk historia som stöd för sin undersökning. Enligt Vartiainen började partierna vara mer kritiska mot Finland när finska inbördeskriget började år 1918. En grund för kritiska uppfattningar var Finlands samarbete med Tyskland under första världskriget. Vartiainen konstaterar att attityderna mot finländare var mest positiva när Finland fick självständighet, och innan inbördeskriget var attityderna mot Finland mestadels positiva (Vartiainen 2005:7,94). Några av tidningsartiklarna i mitt forskningsmaterial är publicerades under finska inbördeskriget. Det skulle vara intressant att se om den svenska regeringens attityder återspeglas i det åländska perspektivet och tidningen Åland.

Inom historieforskning har man gjort en mer omfattande undersökning om Ålandsfrågan ur mediaperspektivet. Svanberg (2002) undersöker Ålandsfrågan i olika finlandssvenska och svenska tidningar under olika tidsperioder. Det finns ett språkidentitetiskt perspektiv i undersökningen och Svanberg definierar Ålandsfrågan på följande sätt: han framställer att Ålandsfrågan mestadels har att göra med ålänningarnas rätt att tala svenska. I sin forskning hanterar Svanberg också en annan del av Ålands historia, nämligen diskussionen i slutet av 1930-talet under andra världskriget om Finland och Sverige borde placera trupper på Åland.

Svanberg konstaterar att svenskspråkiga i Finland ville behålla Åland som en del av Finland på grund av minoritetsställning. Att förlora Åland skulle möjligtvis ha haft en negativ verkan på den svenskspråkiga minoriteten i Finland. Sverige i sin tur ville att Åland skulle förbli neutralt. Svanberg konstaterar också att en viktig prioritet för ålänningarna var att bibehålla svenska språkets ställning på Åland (Svanberg 2002:41). Eftersom Svanbergs undersökning delvis också behandlar en åländsk synvinkel är den relevant för min avhandling.

I en pro gradu -avhandling (2019) fokuserar Andersson på den åländska identitetsfrågan. Med hjälp av diskursanalys och en statistisk metod analyserar Andersson hur den åländska identiteten konstrueras i tidningen *Åland*. Undersökningen innefattar två stora tidsperioder, 1899–1905 och 1917–1921 (Andersson 2019:2,67).

I sin undersökning delar Andersson den åländska identiteten i tre sociala kategorier. Andersson konstaterar att identitet förekommer i tidningen *Åland* som antingen på ett rikssvenskt, finlandssvenskt eller åländskt sätt. Enligt Andersson ökade användningen av ordet *ålänning* i tidningen under diskussionen kring Ålandsfrågan (Andersson 2019:67). Liksom Svanberg konstaterar Andersson att ålänningarna var bekymrade över sin språkliga och kulturella ställning i en ung nation som just hade fått självständighet.

Andersson använder tanken om diskurser och hon fokuserar på identitetsfrågan, medan jag kommer att fokusera på de olika representationer som möjligtvis uppstår från mitt eget forskningsmaterial. Jag tycker också att de ovannämnda undersökningarna ger en bra allmän bild om hur man kan på olika sätt analysera materialet kring en historisk händelse och en historisk diskussion.

2.3. Terminologi

I detta kapitel kommer jag att namnge de viktigaste begreppen som jag kommer att använda i den här undersökningen. Jag diskuterar hur man har definierat begreppen i olika sammanhang och därefter motiverar mitt val av definition och varför dessa begrepp är centrala i undersökningen.

2.3.1. Diskurs

Diskurs som begrepp används i forskning på flera olika forskningsområden. Definitionen av begreppet varierar inom olika discipliner och därför kan den vara ganska vag. Inom lingvistik och diskursanalys forskar man i diskurser som användning av språket i en viss kontext (Baker & Ellece 2011:31). Särskilt i kritisk diskursanalys har man åsikten att diskurs är en representation av sociala praktiker (van Leeuwen 2008:6). Diskurser skapar alltså verkligheter genom vissa (tvetydiga) betydelser, till exempel metaforer och ordval. Man kan märka och namnge diskurser i olika kontexter, som till exempel en mediediskurs, en religiös diskurs osv. beroende på texten och de olika förhållandena omkring den.

I min studie definierar jag *diskurser* som sätt att beskriva vissa saker och på så sätt också skapa verkligheter. Jag kan till exempel analysera mediediskursens möjliga uttryck om jag antar att det finns en viss stil som är kännetecknande för tidningsspråket. När det gäller mina forskningsfrågor, kommer jag också att analysera om det syns några attityder om viljan att vara en del av Sverige eller Finland.

Maktförhållanden och att dem finns också bakom diskurser är en central tanke i kritisk diskursanalys (Fairclough 2015:98). Det är någonting som man måste ta hänsyn till när man

analyserar texter. Jag måste till exempel ta hänsyn till att mitt material representerar ett åländskt perspektiv och diskurser som jag kommer att hitta representerar möjligtvis en s.k. social kamp. Det här diskuterar jag mer i 4.3.

2.3.2. Representation

Representationer definieras allmänt som ett sätt att skapa en bild av någonting (Baker & Ellece 2011:117). Man kan upptäcka och analysera diskurser genom att analysera representationer. När man analyserar en text kan man till exempel fokusera på hur man representerar sociala aktörer eller sociala handlingar (van Leeuwen 2008:56).

I den här undersökningen kommer jag att fokusera särskilt på representationer av sociala aktörer. När det gäller forskningsfrågorna är det viktigt att uppmärksamma de aktörerna som namnges i tidningsartiklarna och om man till exempel exkluderar några andra aktörer. Jag ville lyfta fram tanken av representationer eftersom det är viktigt att bli medveten om skillnaden mellan verkligheten och olika representationer av verkligheten (van Leeuwen 2008:6). Olika representationer betyder således att man beskriver olika saker på olika sätt.

3 MÅL, MATERIAL OCH METOD

3.1. Mål

Målet med den här studien är att få en bättre förståelse om hur man har förhållit sig till Ålandsfrågan på Åland och om attityden/attityderna syns i tidningsspråket. Först och främst är innehållet viktigt: hur beskriver man situationen och vilka aktörer nämns i texterna? När man också koncentrerar sig på tidningsspråket är det intressant att få veta om språket är neutralt eller om det finns nyanser i artiklar som pekar på något slags attityd.

Jag kommer att undersöka tidningen *Åland* och några av dess artiklar från år 1918. Enligt min mening är år 1918 särskilt viktigt och avgörande av många orsaker. Finland hade fått självständighet året innan och det finska inbördeskriget ägde rum under januari-maj 1918. Några av artiklar som analyseras är skrivna under finska inbördeskriget. 1918 var också året då första världskriget slutade och därför kan man anta att den politiska atmosfären var kaotisk inte bara i Finland utan också i många andra länder. Det är möjligt att atmosfären har påverkat tonen av diskussionen kring Ålandsfrågan. Atmosfären har möjligtvis påverkat till exempel attityderna mot andra länder eller aktörer.

Genom att undersöka en historisk händelse ur en tidnings synvinkel kan man möjligen bättre förstå hurdana tankar tidens människor har haft. Historia av ett land eller ett område är en viktig faktor när befolkningens identitet byggs upp och några händelser kan ha långtgående påverkningar. Därför tycker jag att det är viktigt att ta hänsyn till historiska aspekter när man undersöker frågor om språk och identitet.

När det gäller analysen av tidningsartiklarna, är mina forskningsfrågor följande:

- Vilka argument lyfts fram av de åländska rösterna i diskussionen (om viljan att vara en del av Sverige / Finland)?
- Vilka aktörer beskrivs som viktigast i Ålandsfrågan och på vilka sätt?

När det gäller den första forskningsfrågan anser jag att det kan finnas många slags argument i artiklarna. Till exempel viljan att vara en del av Sverige kunde motiveras med praktiska, administrativa eller språkliga argument. Avsikten med denna fråga är först och främst att fastställa hurdana tankar representeras som de mest centrala i tidningen. Det är också obestridligt att man använder dessa argument med syftet att påverka dem som slutligen fattar beslut. Dessa argument är således de mest meningsfulla ur den åländska synvinkeln.

För att få en mer omfattande uppfattning av den åländska synpunkten vill jag också fokusera på de aktörerna som framställs som de viktigaste. Man kan naturligtvis beskriva olika aktörerna på ett positivt, negativt eller neutralt sätt. Därför är det också viktigt att analysera hur aktörerna beskrivas.

3.2. Material

Som material använder jag artiklar i tidningen *Åland*. Artiklarna publicerades under januari-december 1918. Fast Ålandsfrågan var en diskussion som löpte över en lång tidsperiod och som då och då var aktuell från 1800-talet till åtminstone 1920-talet, bestämde jag mig fokusera på året 1918 på grund av den så kallade Ålandskrisen men också på grund av andra samhällseliga händelser i Finland. Antagligen har det finska inbördeskriget och också första världskriget påverkat hur man har skrivit i tidens mediatexter.

Artiklarna från tidningen *Åland* är i digitalt format i Nationalbibliotekets digitala samlingar. På Nationalbibliotekets webbsida kan man få fri tillgång till omfattande material. Det är till exempel möjligt att söka material med vissa nyckelord och välja ett visst tidsfönster. När det gäller valet av materialet och att hitta vissa artiklar har jag använt nyckelordet *Ålandsfrågan* samt *Ålands-frågan*. Antalet undersökta artiklar i studien är tio.

På Nationalbibliotekets webbsida kan vem som helst få fri tillgång till tidningsartiklar som är publicerades före 1930. När det gäller upphovsrätter man kan publicera och citera artiklar enligt

upphovsrättslagen 22§. Om skribentens namn ingår i artikeln och hen har varit död minst i 70 år kan man använda materialet utan begränsningar gällande upphovsrätten (Nationalbiblioteket 2020).

Jag valde tidningen *Åland* eftersom den grundades och redan då publicerades i Mariehamn. Dessutom var tidningens grundare och chefredaktör Julius Sundblom (1865–1945) en ålänning. Även om denna undersökning inte kommer att fokusera på skribenterna av artiklarna tror jag att avsikten med tidningen *Åland* har varit att framställa en åländsk synvinkel, också när det gäller Ålandsfrågan som är ett centralt tema i min studie.

3.3. Metod

Denna studie är i första hand en kvalitativ innehållsanalys. Det betyder att man särskiljer olika teman och hittar likheter inom materialet. Genom kvalitativa innehållsanalysen beskriver man också textens innehåll och skapar en beskrivning av händelsen på ett kärnfullt sätt (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Jag kommer också att utnyttja några utgångspunkter av kritisk diskursanalys (CDA). Kritisk diskursanalys som en kvalitativ metod är passande för studien därför att materialet består av texter och inte är väldigt stort. I studien kommer jag också att fokusera på små språkliga faktorer i texter som måste analyseras i kontext.

Eftersom språket är en del av den sociala realiteten kan man också konstatera att diskurser skapar denna realitet. Kritisk diskursanalys tar en kritisk synvinkel till diskurs och hur den fungerar i den sociala realiteten (Fairclough 2015:6). Genom att använda kritisk diskursanalys tar man också hänsyn till olika motiveringar bakom argumentationen (Fairclough 2015:18). Eftersom Ålandsfrågan har att göra med en större samhällsdebatt som innehåller olika och kanske också ojämlika aktörer, är kritisk diskursanalys lämplig för denna studie.

I praktiken betyder användning av dessa två metoder att jag först skapar en allmän bild om diskussionen i tidningsartiklar till exempel genom att hitta likheter i materialet. Dessa likheter kan vara att man otvivelaktigt tar ställning till Ålandsfrågan men också upprepade argument i diskussionen. Efter jag har skapat en allmän bild analyserar jag materialet på ett djupare nivå genom kritisk diskursanalys. Gällande språkliga medel tar man till exempel hänsyn till metaforer eller eufemismer. I meningar fokuserar man också på agent, till exempel formuleringar (*jag, vi, de osv.*) eller passiv/aktiv (Fairclough 2015:129,130). Jag kommer särskilt att fokusera på adjektiv och i allmänhet om meningar är positiva eller negativa.

4 RESULTAT

I detta kapitel redogör jag för resultatet. Först svarar jag på min första forskningsfråga om hurdana argument som lyfts fram i diskussionen kring Ålandsfrågan. Efter att ha åtskilt de olika argumenten svarar jag på den andra frågan om de viktigaste aktörerna i Ålandsfrågan. Jag kommer också att beskriva hur man har beskrivit aktörerna i texter. Slutligen kommer jag att framställa en mer detaljerad analys om materialet.

4.1. Argument

Syftet med denna studie var att hitta argument ur den åländska synvinkeln. Min ursprungliga forskningsfråga var *vilka argument som lyfts fram av de åländska rösterna i diskussionen (om viljan att vara en del av Sverige / Finland)?* Efter att ha läst igenom materialet och slutfört analysen (enligt 3.3.) kan jag konstatera att ålänningarna för det mesta ville vara en del av Sverige, och därför är argumenten således *för* återförening med Sverige. Ålänningarnas vilja i sig är ett centralt tema i argumentationen och oväntat fanns det inte så mycket motivering bakom den. De följande argumenten ändå är i min mening de mest centrala för att de upprepades i materialet. Argumenten betonas också till exempel genom ordval.

4.1.1. Känslan av alienation

Ett centralt tema i tidningstexterna är att Ålands befolkning inte hade en känsla av tillhörighet till Finland. Det här argumentet lyftes vanligen fram tillsammans med historiska argument. Tillhörighet till Finland framfördes i texterna som någonting tvunget, konstlat, och möjliga likheter mellan ålänningarna och finnarna diskuteras inte. Sverige beskrivs som ålänningarnas fädernesland (se citat 4) och det framförs tydligt att ålänningarna inte vill vara en del av Finland (citat 1).

Citat 1

” -- när det gäller den åländska befolkningen, vilken vill vara svensk och icke finsk.”
Sverige och Åland, 24.12.1918

En annan sak som är märkbart i artiklarna är att man också tar avstånd från finlandssvenskarna (citat 2).

Citat 2

”Finlands svensktalande befolkning önskar icke återförening med Sverige, men den åländska befolkningen har redan genom upprepade viljeyttringar ådagalagt sin fasta vilja till återförening.” Sverige och Åland, 24.12.1918

Svanberg (se kapitel 2.3.) konstaterade att i finlandssvenska tidningar lyftes fram en oro över svenska språkets status. Därför var det finlandssvenska perspektivet att Åland inte skulle bli en del av Sverige. Avvikande åsikter i Ålandsfrågan var en faktor som ledde till mer avstånd mellan ålänningarna och finlandssvenskarna (citat 3). Ett gemensamt språk var således inte tillräckligt för att skapa en känsla av samhörighet mellan dessa två grupper.

Citat 3

”Ju mer oförstående man ställer sig och ju mer hetsigt språk man för, desto starkare växer denna önskan och desto mer fjärras ålänningen även från Finlands svenskar--”
Ålands-frågan – Folkstämningen, 21.8.1918

Svanberg konstaterade att en viktig prioritet för ålänningarna var att bibehålla svenska språkets ställning på Åland (se kapitel 2.3.). Det är intressant att i mitt forskningsmaterial används språk som argument bara ett par gånger. I följande citat framställs en oro över trygghet:

Citat 4

”Finland för finnarna, kan sannerligen icke vara egnat att skapa den trygghetskänsla med avseende å språket, som Finlands svenskar och den åländska befolkningen så livligt åtrå.”
Ålands-frågan – Folkstämningen, 21.8.1918

Kulturella och språkliga faktorer kan ju på något sätt vara uppenbara för skribenterna: de som ålänningar skulle veta mest om Ålands kultur och hur den av historiska orsaker liknar kultur i Sverige.

4.1.2. Gemensam historia med Sverige

Den historiska aspekten användes ett centralt argument som lyftes fram i diskussionen. Åland tillsammans med Finland hade officiellt tillhört Sverige i flera hundra år och Sveriges arv syntes i samhället under lång tid. Ålands samband med Sverige beskrivs som tusenårig (citrat 5).

Citat 5

”Må det då än en gång betonas, att Sveriges intresse i Ålandsfrågan sammanfaller med den åländska befolkningens livliga önskan om återförening med sitt svenska fädernesland, till vilket Åland är knutet genom tusenårig tradition, avbruten blott av den korta period under vilken Åland på grund av rysk erövring nu senast tillhört det ryska storfurstendömet Finland.”

Sverige och Åland, 24.12.1918

Med andra ord upplevs tillhörighet till Finland som någonting tillfälligt. Att Åland 1809 framåt hörde till Ryssland och därefter till Finland beskrivs som orättvist (se till exempel *”med våldets rätt”* och *”tvingade* i citat 6). Man refererar till exempel till det så kallade finska kriget mellan Sverige och Ryssland som en ansenlig händelse som avbröt ett historiskt kontinuum.

Citat 6

”-- att Åland med större rätt – såsom vi uti en tidigare artikel påvisat – hör Sverige än Finland till, änskönt Alexander I för ett hundratal år tillbaka med våldets rätt tvingade det urgamla svenska Åland över till den nybildade Finländska staten.”

Karelens rätt och – Ålands! 12.3.1918

Så kunde man säga att ålänningarna har upplevt orättvisa som kan korrigeras genom återförening med Sverige.

4.1.3. Nationaliteternas självbestämmanderätt

Argumentet om nationaliteternas självbestämmanderätt lyftes fram flera gånger tillsammans med argumentet att ålänningarna skulle vilja vara en del av Sverige. Syftet bakom nationaliteternas självbestämmanderätt var att skydda små nationer. Förenta staternas president Woodrow Wilson använde termen som senare lades märke till i Versaillesfreden år 1919 (Batistich 1995: 1016). Enligt tidningen *Åland* borde Finland uppskatta internationella principer (citat 7).

Citat 7

”Segrar principen om de små nationaliteternas självbestämmanderätt, segrar också den uppfattning, att ålänningarnas krav på landskapets återförening med Sverige icke blott äro rättmätiga utan även att de måste beaktas.” Ett nytt inlägg i Ålands-hetsen, 18.9.1918

Syftet med detta argument var antagligen att visa hur viktigt det är att ta hänsyn till ålänningarnas röst i diskussionen.

4.2. De viktigaste aktörerna

Här framställs de viktigaste aktörerna i Ålandsfrågan som lyftes fram i materialet. Jag kommer också att svara på hur man har beskrivit de mest centrala aktörerna (jfr forskningsfråga 2).

4.2.1. Ålänningarna

Ur det åländska perspektivet var själva öbefolkningen den som borde ha fattat beslut. Deras omdöme var viktigast ur tidningens perspektiv. Hur aktörerna representeras i materialet visar att andra länder inte är så viktiga eftersom Ålandsfrågan bara har med ålänningarnas vilja och motiveringar bakom den att göra (citat 8).

Citat 8

”Vi som bygga och bo härute, vi som trots alla skymfliga tillmälen betrakta det som en heder att vara ålänningar, vi men inga andra kunna mäta styrkan och djupet av den folkrörelse, som utmynnar i en enhällig åstundan att ernå ögruppens förening med Sverige.”
Ålandsfrågan. Det icke bortdöende talet om agitation. 19.10.1918

I citat 8 tar man tydligt avstånd från finländarna och ålänningarna beskrivs som ett folk. Känslan av främlingskap (se 4.1.1.) syns också när man skriver om ålänningarnas svenskhet i följande citat:

Citat 9

”Men ålänningen eftersträvar bestående trygghet för sin svenskhet, sitt modersmå(l) och sin kultur. Detta allt och mera till vet han sig vinna genom att bli rikssvensk. Viljan att ernå detta hägrande mål kan ingen taga ifrån honom” Ålandsfrågan. 3 miljarder kronor för Åland
14.12.1918

Det betonas att viljan att vara en del av Sverige är inte bara en tanke hos några individer på Åland utan att den betäcker hela befolkningen:

Citat 10

”Den åländska folkrörelse, som tog sig ett uttryck i adressen av den 31 dec. 1917. må skärskådas och bedömas ur vilken synpunkt som hälst, så är en sak viss och ofrånkomlig: bakom den står varken en ”klick” eller några ”agitationer” utan landsdelens befolkning i dess helhet.”
Den s.k. ”agitationen” i Ålands-frågan, 4.5.1918 av Julius Sundblom

Att vara en ålänning kopplas också ihop med att vara svensk (se citat 9). Andersson (se 2.3. Tidigare forskning) iakttog att användningen av ordet *åläänning* blev allmännare under den s.k. Ålandskrisen. Också jag märkte att ålänningarna representerades som en central aktör i diskussionen. Intressant är att man talar om ålänningarna som en grupp av människor samtidigt som Finland som ett land är också en aktör i frågan.

4.2.2. Finland

Enligt materialet är Finlands roll viktig i Ålandsfrågan. Eftersom Åland givetvis var en del av Finland i 1918 är representationen av landets väsentliga roll inte särskilt överraskande. Enligt *Åland* kräver lösningen samarbete mellan Finland och Åland, och andra aktörer (till exempel länder) nödvändigtvis inte behövs. Ålandsfrågan är alltså möjligt att lösa blott mellan Finland och Åland (citrat 11). Man tar också hänsyn till Finlands möjliga vägran gällande den åländska viljan:

Citat 11

”Närmast skulle vi nu önska en i samförstånd med Finland uppnådd överenskommelse, att en formlig folkomröstning på Åland måtte företagas, och att dess resultat måtte bli bestämmande för ögruppens framtida ställning. Vägrar Finland detta, måste saken dragas inför internationellt forum.” Sverige och Åland, 24.12.1918

Det finns en tydlig skillnad mellan hur man beskriver Finland och Sverige. När man använder historiska argument (se t.ex. citat 2) skriver man om Sverige på ett emotionellt sätt (t.ex. *”Sverigesträngtan”* i citat 13) medan Ålands förhållande till Finland beskrivs som formellt. Det betonas att ur den åländska synvinkeln är frågan redan avgjord (se citat 8) men också att samarbete mellan Finland och Åland behövs (se citat 12).

Citat 12

”—att Ålandsfrågans avgörande bör ske i bästa samförstånd med Finland och att en skilsmässa från Finland – när och huru den kommer till stånd – borde ske i samförståndets och det ömsesidiga respekterandets tecken.” Statsrättsliga synpunkter – och praktiska, 23.3.1918

Någonting som man ändå måste ta hänsyn till är att enligt Finland behandlar Ålandsfrågan på ett orättvist sätt enligt tidningen (citrat 13). Ålandsfrågan jämförs till exempel med den så kallade karelska frågan som också var aktuell under samma tid (frågan om några delar av Karelen borde tillhöra Finland). Finland fokuserar sig hellre på karelska frågan: om Karelen

borde tillhöra Finland på grund av gemensamt folk, likadant språk osv. så borde också Åland ha rätt att besluta Ålandsfrågan.

Citat 13

”Det oaktat vidhåller den finska prässen sin ståndpunkt och understryker, att den karelska frågan måste bringas till lösning på grundvalen av här berörda självbestämningsrätt, medan ålänningarnas Sverigesträngtan icke blott underkännes utan betecknas som brottslig.” Ett nytt inslag i Ålands-hetsen, 18.9.1918

Finland lyfts inte fram när man skriver om händelsen där Åland blev en del av Finland och Ryssland (se 4.1.3. Gemensam historia med Sverige) alltså Finland inte representeras som skyldigt i historiska argumentationen. Under denna tidsperiod (1918) kritiserar man ändå Finland för att landet inte hanterar Ålandsfrågan rättvist.

4.2.1. Sverige

Enligt materialet är Sveriges roll i Ålandsfrågan att stötta Åland i diskussionen och lösningen av frågan. Sverige representeras alltså inte som en avgörande aktör i Ålandsfrågan utan precis vid den tiden är Sveriges stöd till Åland obestridligt (citat 14). Sverige deltar i diskussionen och tidningen *Åland* till exempel publicerade artiklar av svenska politiker och svenska tidningar. På grund av artiklarna anser jag att Sverige ändå är en mindre väsentlig aktör som har en stödjande roll.

Citat 14

”Innan detta skedde, sökte Sverige en annan lösning av Ålandsfrågan endast i upprätthållandet av Ålandskonventionen från Parisfreden 1856. Det är sålunda icke från svensk sida som kravet på återförening blivit väckt, men då nu ålänningarna själva ståndaktigt fordra detta, understödjes kravet helt naturligt av Sverige.” Sverige och Åland, 24.12.1918

I tidningen betonas att Sverige inte är originatoren när det gäller Ålands möjliga återförening med Sverige utan att den åländska befolkningen själv vill främja anslutningen. Sveriges åsikt är ändå samma som ålänningarnas (se citat 5).

4.3. Analys

I det här kapitlet kommer jag att göra en sammanfattning av resultatet. Jag kommer också att framställa min analys av resultatet med hjälp av kritisk diskursanalys (CDA).

4.3.1. Vilka argument lyfts fram av de åländska rösterna i diskussionen?

Producenterna och följaktligen i detta fall skribenterna har makt över konsumenter enligt Fairclough (2015) eftersom de kan besluta hur representera olika händelser. Skribenten bedömer vad som inkluderas men också vad som exkluderas i en text.

När det gäller hur ålänningarnas vilja representeras i tidningen *Åland* är åsikten ganska tydlig. Först och främst representeras ålänningarna som en helhet med en enhetlig åsikt när det gäller Ålandsfrågan. Deras vilja att vara en del av Sverige är någonting självklart och av till exempel historiska grund borde viljan också vara någonting förståeligt för andra aktörer i diskussionen.

I argumentationen hittade jag två konsekventa teman. Den första diskursen namngav jag diskurs om rättvisa. I artiklarna lyftes fram följande argument: ålänningarna har Sveriges stöd, de känner en klar känsla av samhörighet med Sverige och enligt nationaliteternas självbestämmanderätt borde de få välja deras nationalitet.

Den andra är diskurs om svenskhet. Andersson (2019) delade den åländska identiteten i tre sociala kategorier enligt tidningsmaterialet och en av dem var en rikssvensk identitet (se kapitel 2.3.). I mitt material beskrivs ålänningarna som ett ursvenskt folk och viljan att vara rikssvensk

presenteras tydligt (se citat 9). Enligt materialet har ålänningarna ett starkt medvetande om deras identitet och detta inkluderar svensk historia och tradition.

4.3.2. Vilka aktörer beskrivs som viktigast i Ålandsfrågan och på vilka sätt?

Tanken bakom denna forskningsfråga var att ta reda på vilka aktörer beskrivs som de mest centrala under den tiden då artiklarna publicerades. När det gäller Ålandsfrågan och det åländska perspektivet är det kanske naturligt att ålänningarna själva beskrivs som den aktör som borde vara den mest centrala.

Det finns maktförhållanden mellan olika sociala grupper enligt Fairclough (2015). När dessa maktförhållanden finns har sociala gruppernas kommunikation att göra med en så kallade social kamp. Det finns ett klart maktförhållande mellan aktörerna i denna studie – mellan ålänningarna (representeras av tidningen *Åland*) och Finlands administration. Finlands roll i Ålandsfrågan beskrivs som avgörande samtidigt som Finland som aktör till och med beskrivs som orättvis. Man kunde säga att Finland framställes som auktoritärt eftersom ur det åländska perspektivet tar Finland inte till exempel hänsyn till nationaliteternas självbestämningssrätt.

Sveriges roll är auktoritativ i förhållande till Åland. Som sagt har Sverige inte en central roll när det gäller lösningen av frågan eftersom ålänningarna redan har Sveriges stöd. Landet bevakar och deltar ändå i diskussionen mellan Åland och Finland.

5 DISKUSSION

Syftet med denna studie var att få mer information om Ålandsfrågan ur den åländska synvinkeln. Jag ville veta hurdana argument lyftes fram i tidningen *Åland* gällande viljan att vara en del av Sverige i 1918. Den andra forskningsfrågan var om vem som beskrivs som de viktigaste aktörer i Ålandsfrågan och hur man har beskrivit dem.

Det visade sig att debatten om Ålandsfrågan var mycket aktiv i 1918. Viljan att återförenas med Sverige var stark och man förhöll sig känslomässigt till frågan. Känslan spelade en stor roll i tidningstexterna. En av huvudpoängerna i diskussionen var att ålänningarna borde få välja deras fosterland. Ålänningarna längtade också efter sympati från den finländska sidan. Gemensam historia med Sverige ledde till känslan av tillhörighet och för ålänningarna kändes det naturligt att ögruppen skulle tillhöra Sverige.

Man kan också anta att diskussionen var småskaligare innan 1920-talet då Nationernas förbund ännu inte hade grundats. Det syns i artiklarna: tidens tanke var att Finland kunde lösa Ålandsfrågan tillsammans med Sverige på grund av ålänningarnas självbestämmanderätt. En mer omfattande forskningsteman skulle till exempel vara att jämföra tidningsartiklar från olika tidsperioder. Det skulle vara intressant att se hur tidningsartiklar möjligtvis övergår samtidigt med den nationala eller internationella politiska atmosfären.

Jag bestämde mig för att undersöka diskussionen kring Ålandsfrågan för att få en bättre bild av Finlands historia men också av ålänningarna. Ålänningarnas självstyrelsestatus är ju ganska unik men kanske på något sätt en självklar sak för några. När det gäller temat Ålandsfrågan och diskussionen i tidningsartiklar skulle man till exempel kunna analysera artiklar i någon annan tidning för att få ett oliket perspektiv. Troligen har diskussionen varit levande också i finländska och särskilt finlandssvenska tidningar. I tidningen *Åland* publicerades också några texter av svenska politiker, åtminstone år 1918. Möjligen har diskussionen också varit levande i några svenska tidningar.

Eftersom språket är ett medel att skapa verkligheter är det språkliga perspektivet viktigt när man undersöker historiska teman. Genom språkforskning är det lättare att förstå människornas motivationer och få en någon slags uppfattning om hurdana samhälleliga diskussioner har varit viktiga. Utöver stora bilder är det också särskilt betydelsefullt att undersöka mindre aktörer i vilka händelser eller fenomen som helst och dem som kanske inte har en lika bra möjlighet att bli hörda.

LITTERATUR

Forskningsmaterialet

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/>

Tidningen *Åland*

”Åbo Underrättelser” och ålänningarna. 30.1.1918

Karelens rätt och – Ålands! 12.3.1918

Statsrättsliga synpunkter – och praktiska. 23.3.1918

Den s.k. ”agitationen” i Ålands-frågan. 4.5.1918

Ålandsfrågan och den karelska, en jämförelse. 29.5.1918

Ålands-frågan – Folkstämningen. 21.8.1918

Ett nytt inslag i Ålands-hetsen. 18.9.1918

Ålandsfrågan. Det icke bortdöende talet om agitation. 19.10.1918

Ålandsfrågan. 3 miljarder kronor för Åland. 14.12.1918

Sverige och Åland. 24.12.1918

Litteratur

Nationalbiblioteket. Upphovsrätt. Hämtad 18.5.2020

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/faq>

Ålands statistik- och utredningsbyrå. Befolkning efter språk 2000–2018. Hämtad 27.2.2020

<https://www.asub.ax/sv/statistik/befolkning-befolkningens-storlek-och-struktur>

Riksarkivet. Ålandsfrågan. Hämtad 27.2.2020.

<https://riksarkivet.se/alandsfragan>

Utrikesministeriet (2010): Ålands demilitarisering och neutralisering mot bakgrund av de nya europeiska utmaningarna. Hämtad 10.2.2020

https://eurooppatiedotus.fi/wp-content/uploads/sites/19/2017/02/demilitar_aland_12.10.11.pdf

Lindholm, Sture (2011): Pohjoismaiden historia muinaisajasta nykypäivään. Pohjola-Norden ry. Hämtad 10.2.2020

https://www.pohjola-norden.fi/Site/Data/2472/Files/Koulualan%20tiedostot/Tiedostot/Pohjoismaiden_historia.pdf

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006): Sisällönanalyysi. KvaliMOTV. Hämtad 18.5.2020

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

Baker, Paul; Ellece, Sibonile (2011): *Key Terms in Discourse Analysis*

Batistich, Marija (1995): *The Right to Self-Determination and International Law*

Fairclough, Norman (2015): *Language and Power*, 3. upplagan

van Leeuwen, Theo (2008): *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*

Andersson, Linnea (2019): *Identitet i förändring – Konstruktionen av åländsk identitet under del av ryska tiden och tiden för Ålandsfrågan utgående från tidningen Åland*

Svanberg, Mikael (2002): *Ålandsfrågan. En studie ur medieperspektiv*. C-Uppsats. Karlstads universitet. Institutionen för samhällsvetenskap.

Vartiainen, Heidi (2005): *KANNUSTUKSESTA KRIITTISYYTEEN: Ruotsin sosiaalidemokraattien ja liberaalien suhtautuminen Suomeen ja suomalaisiin Ahvenanmaan kriisin aikaan* Magisteravhandling. Tammerfors universitet. Institutionen för historievvetenskap.